

Heidegger Felsefesinde Celp Eden Vicdan¹

İdris Kılıç²

Öz

Çalışmamızda Heidegger'in ontolojik olarak ele aldığı vicdanın Dasein için nasıl mümkünlik alanı olduğunu izah etmeye çalıştık. Heidegger, kendinden önceki düşünürlerden ayrılarak ahlak temelli bir vicdan analizi yerine ontolojik bir perspektifle onu ele almaya çalışmıştır. Ona göre fırlatılmışlık içerisinde dünyaya fırlatılan Dasein hissettiği kaygı ve belirsizlik nedeniyle herkes-benliğine sığınırken kendi sahih olanaklarını kapatmaktadır. Vicdan, Dasein'ın kapattığı varlık olanaklarına dönüşünün yegâne anahtarıdır. Herkes-benliğine kapılan Dasein'a celp etmek suretiyle çağrıda bulunan vicdan, Dasein'ı kendi suçlu/borçlu olmağına öne doğru davet eder. Yapılan çağrı sahih bir sessizlikten beslenerek Dasein'ın tekinsizliğinden gelmektedir ve kendisi hakkındadır. Suçlu/borçlu olma Dasein'ın eksikliği ve tamamlanmamışlığı olarak anlaşılmalıdır. Çağrıya kulak veren Dasein herkes-benliğine sığınarak kapattığı varlık olanaklarını açmak için kendi seçimlerine şans tanımaktadır. Vicdan Dasein'ı öne çağırduğunda onu durum fenomeninin içerisinde çağırarak fiili olarak olanaklı olan imkânları öncelemesini sağlar. Dasein kapalılığı-açma-kararlılığı sayesinde kapattığı varlık minvallerini açımlayarak herkes-benliğinden kendi olanaklarına geri dönebilmektedir. Çalışmamızda Heidegger'in kendi vicdan düşüncesine ontik vicdan perspektifinden yapılabılır gördüğü dört itirazı da irdeledik.

Anahtar Kelimeler: Heidegger, ontolojik, vicdan, çağrı, olanak.

¹ **Atıf/Citation©:** Kılıç, İ. Heidegger Felsefesinde Celp Eden Vicdan, *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi* 2022/7 (1), 54-71.

² MEB, Prof. Dr. Aziz Sancar Bilim ve Sanat Merkezi, idriss.klc@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-8480-035X

Geliş/Received: 14 Haziran 2022, **Kabul/Accepted:** 25 Temmuz 2022

The Summoning Conscience in Heidegger's Philosophy

Abstract

In our study, we tried to explain how conscience, which Heidegger treats ontologically, is a field of possibility for Dasein. Heidegger, differing from the thinkers before him, tried to deal with it with an ontological perspective instead of an ethical-based analysis of conscience. According to him, Dasein, thrown into the world in thrownness, closes its authentic possibilities while taking shelter in everyone-self due to the anxiety and uncertainty it feels. Conscience is the only key to Dasein's return to the possibilities of being closed. By summoning Dasein into its all-self, conscience invites Dasein forward to its guilt/indebtedness. The call made comes from the uncanny of Dasein, fed by authentic silence, and is about itself. Guilt/indebtedness should be understood as the lack and incompleteness of Dasein. Dasein, who listens to the call, gives a chance to its own choices to open the possibilities of being that it has closed by taking shelter in the self-everyone. When conscience calls Dasein forward, it invites it into the phenomenon of the situation, enabling it to prioritize the possibilities that are possible. Thanks to Dasein's closure-opening-determination, everyone can return to their own possibilities by revealing the modes of being that they have closed. In our study, we examined four objections to Heidegger's thought of conscience, which he saw as feasible from the perspective of ontic conscience.

Keywords: Heidegger, ontological, conscience, call, possibility.

GİRİŞ

Bu çalışmada Heidegger açısından vicdan kavramının ne anlama geldiğini ve onun Dasein için sığındığı herkes-benliğinden kurtulup kendine dönüş için nasıl bir çıkış yolu sunduğunu görünür kılmaya çalışacağız. Heidegger düşüncesinde ahlaktan ziyade ontolojik bir çabayla ele alınan vicdanın kendisinden önceki dönemlerde yapılan vicdan tefsirlerinden nasıl ayrıştığını ve onlardan farklı olarak nasıl ele alındığını ortaya koyacağız. Ontolojik vicdanın celp edici biçimde Dasein'ı suçlu-borçlu olmaya davetini ve kendi sahil olanaklarına dönme adına nasıl imkân sunduğunu irdeleyeceğiz. Metnin sonuna doğru Heidegger'in kendi vicdan tarifine yapılabılır gördüğü dört eleştiriyi ve bunlara cevabını onun bakış açısıyla ele alacağız. Heidegger'in ontolojik bir perspektifle ele aldığı vicdanın, Dasein'ın kendi sahil olanaklarına dönmesinin yegâne yolu olması ve bunun aydınlatılması gerekliliği çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Zira vicdan Dasein'ın mümkünlik alanını genişletebilme olanağı sağlamaktadır. Ayrıca genel olarak ahlak, akıl, değer ve Tanrı gibi unsurlarla izah edilip varsayılan vicdanın Heidegger'in ontolojik perspektifle sessizlikten gelen çağrı olarak tarifinin önemli olduğunu düşünmekteyiz.

Vicdan sözcüğünün kökeni dair geçmişe doğru yapılacak bir kavramsal kazıda, örneğin Antik Yunan döneminde, Euripides'in *Orestes* dramasındaki "synesis" kavramını görmek mümkündür. Vicdanın İngilizce karşılığı olan conscience kelimesinin de Antik Yunan'daki idesis kelimesinden türetildiği yaygın kanı olarak kabul edilmektedir (Çelik, 2018: 78). Sorabji, kelimenin Yunan ve Latincedeki anlamları sonucunda bilgi ile yapılan paylaşım ve bireyin bilgisi ile kendisini paylaşmak anlamında kullanıldığını ileri sürmektedir (Sorabji, 2014: 10). Vicdan kavramının farklı dönemlerde farklı isimlerle kullanıldığı göz önüne alındığında aslında hemen her dönemde vicdanla ilişkili veya onun yerini tutabilen bazı söylemleri görmek mümkündür. Örneğin Platon ve Aristoteles'in kullandığı ve doğru tavrın kaynağı olarak başvurduğu orthos logos (doğru akıl), vicdan kavramıyla eşdeğer düşünülmektedir. İslam düşüncesinde vicdan ve türevleri iki alanda kullanılmıştır. İlki tasavvuf metinlerinde geçen anlamıyla müşahededir. İkincisi ise kelam ve mantık metinlerinde kişinin kendisinin içinde bulunduğu durumları bildirmedi (Türker, 2018: 3). Ortaçağ Hristiyan düşüncesinde vicdan Tanrı'dan gelen bir ses olarak yorumlanmıştır (Cengiz, 2018: 107). Aydınlanma Döneminde Kant vicdanı, ödev yasa ve görevle ilişkili olarak birey için kendisiyle hesaplaştığı iç mahkeme olarak tasvir etmiştir. Vicdanın yanılmaz olduğunu ileri süren Kant'ın görüşüne Fichte ve Hegel de katılmıştır. Nietzsche suç ve görev kavramlarının vicdan ile ahlaksallaştırıldığını ifade ederek vicdan ve kara vicdan ayrımı yapmaktadır. Kara vicdanın kökeni için, bireyin dışarıya boşaltılmayan içgüdülerinin içeri dönerek insana karşı olması şeklinde bir tarih ortaya koymuştur (Nietzsche, 2020: 100).

Heidegger kendisinden önceki düşünürlerden farklı bir şekilde vicdana yaklaşmış ve ontolojik olarak onu tahlil etmeye girişmiştir. Vicdan herkes-benliğine sığınarak gayri sahilliğe bulaşan Dasein'ın kapattığı varlık imkânlarını açılama aracıdır. Bu nedenle vicdan, Dasein'ı herkes-benliğinden kendine getirebilendir. Heidegger'in vicdan düşüncesi bu yönleriyle ontik olandan ayrılmaktadır. Heidegger'in vicdan düşüncesi üzerine yapılan çalışmalarda genellikle Dasein çözümlemeleri bağlamında tahliller yapıldığını görmekteyiz.³ Ayrıca kaygı, ölüm ve özgürlük gibi fenomenlerle ilişkili çalışmalara ek olarak Kant ve Levinas gibi düşünürler bağlamında karşılaştırma esasıyla yapılan çalışmalar da mevcuttur.⁴ Bizim çalışmamız yapılan çalışmalarla yer yer benzerlikler barındırır da onlardan farklı olarak vicdan kavramının Heidegger

³ Rebecca Kukla, The Ontology and Temporality of Conscience, *Continental Philosophy Review*, Issue, 35, s. 1-34, 2002; Çiğdem Yıldızdöken, Heidegger'de Dasein'in Varlığının Zamansal Serimlenişi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi SBE, Felsefe Bölümü, Bursa, 2017; Öykü H. Ergül, Heidegger'in Varoluşçu Ontolojisi, *Kaygı-Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi*, Sayı 2, s. 68-72, 2003.

⁴ Umud Eldem, Heidegger ve Kant'ta Vicdan Kavramı Üzerine, *Felsefi Düşün Dergisi*, Sayı: 8, s. 178-202, 2017; Hakan Poyraz, Etikten Önce, *Kutadgubilig Dergisi*, Sayı 30, s.301-316, 2016.

ile birlikte nasıl bir kırılmaya uğradığını, çağrının Dasein'ı celp etmesini, suçlu/borçlu olmaya davetini ve vicdanın Dasein için nasıl mümkünlik alanı olduğunu ortaya koymasındır. Çizdiğimiz çerçeveye uygun olarak çalışmamızı dört başlıkta takdim edeceğiz: İlk olarak Heidegger açısından ontik ve ontolojik vicdan ayrımını yapacağız. Daha sonra vicdanın çağrısını, nasıl işlediğini, Dasein'ı celp etmesini irdelleyeceğiz. Üçüncü kısımda çağrının Dasein'ı suçlu/borçlu olmaya davetini, son bölümde de vicdanın kapalılığı açma meselesini nasıl sağladığına bakacağız. Çalışmamızda Heidegger'in *Varlık ve Zaman* eseri başta olmak üzere onun vicdan konusuyla ilişkili gördüğümüz çalışmalardan yararlanacağız.

Heidegger, vicdanı tahlil ederken çeşitli kavramlar kullanmaktadır. Bunların izah edilmesi gerekir. Bu kavramlardan ilki Heidegger'in Dasein'ıdır. Heidegger varlığın izah edilmesinde bilinen olarak hep "sein"ın esas alındığını yani varlığın varsayıldığını oysa ontolojik olarak kendisinden hareketle onu izah etmek gerektiğini düşünmektedir. İkinci bir kavram ise herkes-benliği, başkaları olarak Dasein'ın sığındığı kamusalıktır. Kapalılığı açma kararlılığı ise Dasein'ın herkes-benliğine sığınırken kaçtığı varlık olanaklarını açımlayabilme gücüdür. Öne koşma ise Dasein'ın ölüme doğru olması olarak tanıklık edilen var oluşa dair var olabilirlik modusudur. Dasein, vicdanın çağrısı ile geriye yani varlık olanaklarına; öne koşarak da imkânlarını genişletmeye çalışır. Çalışmamızda herkes-benliğine sığınarak gayri sahihliğe bulaşan Dasein'ın vicdan ile nasıl kendine dönebileceğini ve kendi zati olanaklarına dönüş yapabileceğinin izlerini arayacağız.

Ontik ve Ontolojik Vicdan

Ontik olanın anlaşılabilmesi için Heidegger'in çoğu zaman açık bazen örtük olarak fikirlerine karşı çıktığı Kant'ı ele almamız işimizi kolaylaştırabilir. Kant'a göre öznenin eylemlerinin belirlenme sebebi, geçmiş zaman içerisinde ve onun gücünün dışında kalır. Buna göre kendi kendisinin bilincinde olan özne, zaman koşulları altında bulunmaması bakımından kendi varoluşuna baktığında kendisini, sadece aklın aracılığıyla koyduğu yasalarla belirlenebilir görür (Kant, 2016: 107). Bu nedenle öznenin her istemesinden önce gelen bir şey yoktur. Öznenin gerçekleştirdiği her eylemi aslında ona sonuç olarak görünmektedir. Çünkü hiçbir zaman özneye numen olarak nedenselliği belirleme nedeni görünmeyecektir (Kant, 2016: 107). Dolayısıyla özne yaptığı her eylemde aslında bunu yapmayabilirdim veya bunu seçmeyebilirdim sonucuyla karşı karşıya kalır. Zira eylemin karar verilme süreçleri bütün geçmişleriyle birlikte öznenin karakterine yüklenir. Ayrıca bu fenomenlerin nedenselliği de karaktere yüklenmektedir.

Vicdan denilen şey Kant'a göre burada devreye girer. Hatırlanmayan bir yasa nedeniyle veya istenilmeden yapılan her eylemde özne her ne kadar kaçmak istese de bir hesaplaşmaya maruz kalır. Kant'ın düşüncesinde eylemler sadece ödev yasasına uygun yapıldığında ancak ahlaksal değer taşımaktadır (Kant, 2015: 13). Buna göre birey yapmış olduğu eylemin sonucunda duyduğu rahatsızlık veya huzursuzluk neticesinde kendisini temize çıkarmak isterken her türlü yola başvurur. Fakat Kant'ın deyişiyle savunmasını yapan avukat, içindeki davacıyı bir türlü susturamamaktadır (Kant, 2016: 107). Özne yapılan eylemin kendi hür iradesiyle yapıldığını kendisine kanıtlamaya çalışsa bile bu süreçten kurtulamaz. İşte Kant'a göre bireyin geçmişte yaptığı bir hatadan veya şeyden pişmanlık duymasının sebebi budur. Bu eylem her hatırlandığında aynı süreç işler ve özne kendi hatasıyla yeniden yüzleşir.

İnsan hatalarıyla sürekli yüz yüze getiren bu vicdanı susturmanın yolu yoktur. Acı vericidir ve bu acı ahlak temellidir. Geçmişte olan eylemi değiştirme imkânı olmadığı gibi bunu ortadan kaldırmak da mümkün değildir. Kant acı verici pişmanlığın meşru olduğunu ima eder. Ona göre ahlak yasası söz konusu olduğunda akıl, farkı göz önüne almaz ve yapılan eylemin özneye ait olup olmadığını soruşturur (Kant, 2016: 108). Aklın yargısı eylemin özneye ait olmasını belirlemez. Vicdan ise bir iç ses olarak eylemin ahlak yasasına göre değerlendirilmesini yapar. Kant'a göre vicdan ahlak yasasına uygun olarak bireyin kendini uydurmasını sağlayan içgüdüdür (Kant, 2003:

143). Vicdanın kaynağı da bu nedenle ahlak yasasıdır. Birey doğru olan şeyin dolaylı olarak farkındadır (Eldem, 2017: 184). Buna göre bu farkındalığı sağlayan vicdandır. Bireyin pişmanlık duyup acı çekmesi için her şeyden önce ahlak yasasına göre iyi ve erdemli kişi olması gerekir. Zira ancak bu şekilde birey için vicdan ve pişmanlıktan söz edilebilir ya da birey acı hissedebilir. Nitekim ahlak yasasına göre iyi olmayan birisi bu pişmanlığı ve acıyı hissetmeyecektir. Bu yönüyle bakıldığında ahlak yasası ve ona bağlı olarak ödev kavramının birey için vicdandan önce geldiğini fark etmemiz gerekir (Kılıç, 2015: 96).

Vicdan, yapılan eylemin şimdi veya geçmişte yapıldığına bakmaksızın onu ahlak yasasına bağlayarak insanların önüne pişmanlık ve acı verici olarak çıkartabilir. Fakat vicdan, öznenin iradesini doğrudan belirlemediği için insanın ahlaklı olmasını varsayar ama sonucunu garanti etmez. Buna göre vicdan ahlaki durumlarda girilen muhasebeye etki eder ama sonucu kendisi belirlemez. Birey, vicdanı gözeterek eylemlerinde onu referans aldığı anda ahlaklı olmaya yakınlaşmış olur (Eldem, 2017: 184). Dolayısıyla vicdan, bireyi ahlaki eylem konusunda uyarır ona yön tayin eder. Kant'ın düşüncesinde yargılamayı yapan akıldır. Vicdan ise bir araç olarak bireyin cezalandırılmasını mümkün kılandır (Eldem, 2017: 185). Vicdan bireye eylemiyle ilgili samimi yargıyı bildirir. Onun sesine kulak vermek ya da görmezden gelmek yine bireyin seçimidir. Bu nedenle geçmişte yaşanan olay her hatırlandığında süreç kendini yeniden yineleyebilmektedir. Vicdan ve onun soruşturmasının neticesindeki pişmanlık aynı zamanda bir ahlaklılığa da işaret etmektedir. Bu ahlak sayesinde birey evrensel sistemin parçası haline gelmektedir. Bireyin hareketinin saf ve temiz olarak değerlendirilebilmesi için arka planda mutlaka bilen bir vicdan ve ahlak yasasına inanma olmak durumundadır (Heimsoeth, 1986: 149).

Kant'ta ahlak yasası ve ödevle ilişkili olan vicdanın aksine Heidegger'de vicdan Tanrı'nın insandaki tezahürü olarak iç ses veya hesaplaşmanın ötesindedir. Heidegger açısından vicdanın ahlak ile ilişkilendirilen kısmı reddettiğini söyleyemeyiz. Bunu hergünkü vicdan veya herkes-benliği olarak görebiliriz. Yani Dasein kendi sahil olanakları yerine başkalarının benliğine sığındığında ve ona göre yaşam sürdüğünde, bu pekâlâ vicdan olarak anlaşılabilir (Yıldız, 2015: 26). Bu bağlamda hergünkü vicdan Dasein için belirsizlikten kaçınma olarak güven vericidir. Çünkü Dasein'in kaygı duyduğu belirsizlikleri ortadan kaldırır. Ayrıca bireyin neyi yapıp neleri yapmaması gerektiğini de bildirir (Yıldızdöken, 2017: 323). Vicdanın hergünkü yapıp etmelerimizle ilgilenmesini Heidegger açısından ontik vicdan olarak nitelendirebiliriz. Burada konuşan ve ahlaki olarak eylemleri yargılayan bir vicdan söz konusudur. Oysa Heidegger'in sahil gördüğü ontik olandan ziyade ontolojik vicdandır. Zira Dasein'in kendi vicdanı ontik olandan daha fazlasıdır. Kant'ta tekil durumlara yönelip zamansallık, özne ve ahlaka dair varsayılan ontik vicdanının aksine Heidegger'in ontolojik vicdanı Dasein'in terkininin tamamına dairedir (Eldem, 2017: 194-195). Buna göre vicdan Dasein için tanık ve mümkünlik alanı olarak görülmektedir. Heidegger, Dasein'in öyle bir sahil var olabildiğini arıyoruz ki, o sayede Dasein kendi varoluşuna dair olanaklarına tanıklık etsin der. İhtiyaç duyulan tanık, Dasein için sahil var olabildiğinin olanaklarını ortaya koyacağı için doğal olarak köklerini de Dasein'da bulması gerekmektedir (Heidegger, 2018: 399).

Dasein kendi olanaklarının tanıklığına ancak kendisinde bulunan bir tanık aracılığıyla şahitlik edebilmektedir. Fenomenolojik bir tavrı tasvir edilen bu tanığın, Dasein'da var olduğunu ondan hareketle ispat etmesi gerekmektedir. Dasein, varlık imkânlarına kendinden hareketle erişen olduğu için bu potansiyele sahiptir. Fakat Heidegger'e göre "Dasein kimdir?" denildiğinde çoğunlukla cevap ben-kendim değil, herkes-benliğidir (Heidegger, 2018: 399-400). Çünkü Dasein fırlatılmışlık içerisinde bulunduğu Dünya'da kaygı ve belirsizlik nedeniyle kendi olanaklarını tecrübe edip olanaklarını genişletmek yerine belirsizliği ortadan kaldırıp belirli hâle getirmek için herkes-benliğine sığınır. Bu durum Dasein için kendi sahil olanaklarını kapatmadır. Belirsizlikten kaçınmak için kendisinde var olan potansiyelden kaçınmadır. Dasein herkes-benliğine sığınmıştır ve herkes-benliği içerisinde kaybolmuştur.

Kaybolan Dasein kendi varoluş sahilliği yerine gayri sahilliğe bulaşmıştır. Dünya içerisinde var olmanın gerektirdiği kurallar, ödevler ve ölçütlerle ilgili peşinen bir hükme varmıştır (Heidegger, 2018: 400). Dasein'in özünde bulunan imkânları ve seçme işi belirsizlikten kaçınma adına başkalarına devredilmiştir. Dolayısıyla seçimi kimin yaptığı hatta tam olarak bir seçim yapıp yapılmadığı da belli değildir. Hatta Dasein böyle bir seçme işinin varlığından bile habersizdir. Çünkü Dasein'in sırtından yük olarak alınan bu vecibeler ondan gizlenmektedir. Böyle bir durumda olan Dasein, Heidegger'e göre ancak başkalarından kendine geri gelmek suretiyle kurtulabilir ve sığındığı herkes-benliğinden sıyrılabilir. Dasein'i herkes-benliğinden kurtaran ve onun kendisine dönmeye sağlayan tanık, vicdandır. Dasein, vicdan sayesinde sığındığı herkes-benliğinden kendisine gelerek seçme ve varlık olanaklarına kavuşabilir. Kendine geri gelme sahip olunan seçim işinin yinelenmesi ve seçimin yapılmasıyla mümkündür. Dasein, seçimi tercih ettiğinde aslında kendi sahil var olabilirliğine olanak tanımış olur (Poyraz, 2016: 311). Seçim sayesinde Dasein kendi kararını verdiği için kendi olmağını harekete geçirmiş olmaktadır.

Heidegger'e göre vicdan Dasein'in kendi varlık olanaklarına tanıklık etmesine imkân yaratır. Vicdan, Dasein'in kendi olanaklı sahilliğini ona gösteren tanıktır. Heidegger, daha önce vicdana yüklenen anlam veya ona biçilen tanımların doğru olmadığını iddia eder. Tıpkı Dasein'in ontolojik olarak kendisinden hareketle ortaya konulması gibi aynı şey vicdan için de yapılmalıdır. Çünkü daha önceki tanımlamalar onu açıklayamamaktadır. Buna göre vicdanın psikolojik tasnifi ve betimlenmesi ne derece yanlış ise onun teolojik yorumları veya Tanrı'nın idrak edilmesi için ispat aracı olarak görülmesi de yanlıştır (Heidegger, 2018: 401). Heidegger'e göre vicdan ne abartılmalı ne de sınırlandırılmalıdır. O mevcut olan veya hazır olan da değildir. Yani daha önce açıklanması hususunda yardıma çağrılan Tanrı ve Tanrı'nın ispat gereci olması veya onun evrensel olarak herkeste benzer şekilde olduğunu dile getiren açıklamalar vicdan için yeterli değildir. Çünkü vicdan mevcut ve sürekli hazır bir şekilde bulunan olgu değildir (Heidegger, 2018: 401). Bilakis vicdanın olgusalılığı ve sesinin haklılığı için yapılan tümevarımsal empirik kanıtlar, onun ontolojik olarak varlığını tahrif etmektedir (Heidegger, 2018: 402). Bu nedenle Heidegger, vicdanın kanıt ve karşıt kanıtlarla izah edilmeyeceğini ifade eder. Ona göre vicdanın evrensel, Tanrısal veya tespit edilemediğine dair kanıtlar aslında bir noktada onun var olanlardan (ontik olanlardan) farklı olduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla vicdanın dünya içinde var olanlardan farklı olması ona ontolojik bir izah gerekliliğini de ortaya koymaktadır.

Vicdan ontolojik bir yapıya sahip olarak Dasein'in bir şeyleri anlamasını sağlar. Bunun için de şeyleri Dasein için açılar. Açıklamayla kastedilen asli hakikat olarak var olanın kendini serimlemesidir. Buna göre tıpkı matruşka bebeklerin açılması türünden her seferinde yeni bir serimleme imkânı olarak anlaşılmalıdır (Yıldızdöken, 2017: 302). Heidegger'e göre Dasein denilen var olan, kendi şuradalığı olarak var olabilme imkânına açıklanmışlık sayesinde erişir (Heidegger, 2018: 403). Şurada olmanın iki tesis edici momenti bir hâl içinde bulunma ve anlamadır. Bir hâl içinde ile kastedilen Dasein'in duygu durumu ve ruh hâlidir. Bir hâl içinde var olmada açıklanan şey esasında şu-olmaktır ya da Dünya içinde var olmaktır. Bir hâl içinde Dasein sürekli olarak kendi kendisiyle karşı karşıya gelir ve bunun neticesinde kendini peşinen bulmuş olur (Heidegger, 2018: 213). Fakat bu bulma alelade bir bulma değildir. Daha ziyade kaçıştan doğan bir bulmadır. Tıpkı Dasein'in belirsizlik ve kaygı nedeniyle herkes-benliğine sığınmasıyla benzerdir. Hatta neredeyse aynıdır. Bir hâl içinde bulma olarak duygu durumu bakışla değil yüzünü dönme veya yüzünü çevirmeyle açıklanır. Dasein kendine yük olan şeylere yüz dönmezken, üstüne yük yüklemeyen ve üzerindeki şeyleri hafifleten şeylerden olabildiğince az şekilde yüzünü çevirmektedir. Bu ruhsal durumlar önceden mevcut değildir. Dolayısıyla bir hâl içinde bulunma dönüp bakıcı ve geriye dönücü kavrama sahip değildir. Yaşantıların söz konusu olması zaten şuradalığın açıklanmış olmasından ileri gelir (Heidegger, 2018: 214).

Heidegger'e göre keyifsizlik bunun güzel bir örneğidir. Buna göre Dasein bu duygu durumunda kendine karşı körleşir ve ilgilendiği Dünya perdelenir (Heidegger, 2018: 215). Dasein bu sayede Dünya'ya teslim olarak gafil avlanır. Onun keyifsizlikte gafil avlanmasının sebebi bir hal içinde bulunmayla ilgili yetersiz refleksiyona sahip olması ve teslimiyettir. Şuradalığın ikinci tesis edici momenti anlama da duygu durumuyla olur (Heidegger, 2018: 224). Anlama, Dasein'in kendi var olabilesini anlamasının yoludur. Zira anlama tasarım karakterine sahiptir ve bu sayede Dasein kendi imkânlarını tasarımlar ve onları yorumlayarak kendine mal eder. Dasein sayesinde anlama, anlam kazanır. Çünkü daha önce anlaşılmalı olanlar Dasein sayesinde anlama bürünür. Vicdan bir hal içinde bulunma olarak Dasein'in kendinden kaçışını ve kendisine yüz çevirmesini tersine çevirme imkânı tanır. Dasein ancak kendisini anlayarak bunu sağlayabilir. Burada vicdan çağrı ile tesis olur ve çağrı esasında sözün modusudur. Bir hal içinde bulunma ve anlama da söz tarafından eşit derecede asli olarak belirlenmiştir (Heidegger, 2018: 210).

Kant'ın düşüncesinde bir üst makam olarak bireyin yaptığı eylemlerle bir hesaplaşması olan ve eylemlerin ödevde uygunluğuna göre değerlendirilen vicdan Heidegger'e göre bireyin kendi olmağını sağlayandır. Buna göre Dünya'ya fırlatılmışlık içerisinde düşen Dasein kaygı ve belirsizlik nedeniyle herkes-benliğine sığınır. Bu durum Dasein için bir kaçıştır. Kendinden kaçıştır. Fakat aynı zamanda bu durum Dasein'in kendi varlık olanaklarını örtük bırakmasıdır. Yani kendi olanaklarını deneyimleme ve olanaklarını geliştirebilmenin göz ardı edilmesidir. İşte Heidegger'e göre bu kaçışın ardından vicdan Dasein'in kendi olmağına geri gelme imkânıdır. Bu imkân kendine geri gelme ve seçimlerini hatırlamadır. Şuradalık olarak bir hal içerisinde anlamayla tesis edilen kaçış ilişkisinden kendine geri gelip tasarımlarını kurma olanağıdır. Dolayısıyla Heidegger'e göre vicdan hergünkü davranışların ölçülüp tartıldığı bir terazi değil, Dasein'in kendi olmağına çağrılıdır. Dasein'a yapılan çağrıdır.

Celp Olarak Çağrı

Herkes-benliğine sığınan Dasein'in kendi olmağına geri gelmesi vicdan ile mümkündür. Vicdan bunu celp edici şekilde yapar. Dasein'a yapılan çağrı onun kendine geri gelmesine olanak tanımaktadır. Çağrı, sözün modusudur. Söz, ontolojik olarak bir hal içinde bulunma ve anlamayla eşit derecede aslidir (Heidegger, 2018: 249). Heidegger'e göre söz, anlaşılmanın dile gelmesidir. Hem söz edileni hem de sözü içerir. Hakiki manada sözün içerisinde susma vardır. Bu susma aslında sözün mümkünlik alanıdır. Susma bir sessizlik değil bilakis nihai bir sessizlikten gelendir (Namlı Türkmen, 2013: 63). Nitekim Heidegger'e göre susabilmek için söyleyecek sözün olması gerekir. Ancak bu durumda suskunluk, lakırdıyı ezip geçer. Vicdan da sözün modusu olarak sessiz haldedir. Çünkü eğer konuşsaydı lakırdının içerisinde yitip gidecekti (Eldem, 2017: 189). Vicdanın sesi, Kant'ın vicdan anlayışı ile Heidegger'in düşüncesinin ayrıldığı temel noktalarından bir tanesiydi. Kant'ta Tanrı'nın yanılmaz iç sesi şeklinde tarif edilen vicdan; Heidegger'de sahih bir varoluşa davet olarak çağrı, sözün suskunluk haliyle benzerlik göstermektedir. Sahihliği sayesinde herkes-benliğine kapılan Dasein'ı harekete geçirebilmektedir.

Çağrının sessizliğe daveti onun Kant'taki gibi bir mahkeme imgesi olmadığını ortaya koyar. Zaten Heidegger'in düşüncesinde vicdanın sesi olarak çağrı hazır olan olgusal bir ses değildir. Çünkü söz, her türlü dile gelen şeyi içermektedir. Bu nedenle her günkü bir ses olarak nitelendirilemez. Daha ziyade Dasein'ı silkeleyen ve onu celp edecek biçimde harekete geçiren bir hâldir (Heidegger, 2018: 405). Çağrı kendinden uzaklaşıp herkes kamusalına sığınanlardan kendine gelmek isteyeneye isabet eder. Yani çağrı kişinin vicdanını hatırlamasını sağlar. Fakat Dasein'a yapılan çağrıda Dasein'ın yanıtı reddedilemez olduğu kadar belirsizdir. Çünkü çağrının muğlak hedefi olsaydı, en iyi ihtimalde Dasein'ın kendisini fark etmesini sağlardı (Heidegger, 2018: 406). Dasein'a yapılan çağrı onun kendi benliği üzerinedir. Herkes-benliğinin benliğine çağrı yapılıdır (Heidegger, 2018: 407). Dasein'ın çağrının kendisine yapıldığından haberi yoktur. Bu nedenle çağrı

herkesin üzerinden geçip gider. Heidegger'e göre çağrı herkes üzerinden geçip giderken kamusal itibar peşindeki herkesi anlamsızlığa iter (Heidegger, 2018: 407). Bu anlamsızlık neticesinde benlik kendine taşınır. Dolayısıyla herkes-benliğine yapılan çağrı aslında diğerlerini ilgilendirmediği için Dasein'in benliği üzerinedir.

Dasein'a yapılan çağrı Dünya gelişmeleri veya olayları hakkında bir bilgi vermez. Daha önceden tasvir edildiği gibi hesaplaşma için duruşmaya bir celp değildir. Çağrı bizatihi Dasein'ı öne çağırır. Kendi olmaklığına ve ihmal ettiği kendi en zati olanakları için onu öne davet eder. Bu daveti yapan çağrı beyan tarzında her şeyden yoksundur (Kukla, 2002: 8). Çünkü çağrı sözcüklerle dile getirilemez. Sahih sözün içerisinde suskunluğun mümkünlük alanı gibi çağrı da sahihliğini ve mümkünlük olanağını beyandan yoksun olarak sağlamaktadır. Böylece çağrının beyandan yoksunluğu bir eksiklik değil aksine daha fazla imkândır. Sessizliğin ufku olarak daha fazla şey vaat etmektedir. Heidegger çağrılanın sözcüklerle formülden yoksun olması, belirsizlik doğurmadığını tam tersine çağrılanı anlamının bildirim tarzı bir şeye bağlanmaması gerektiğini ifade eder (Heidegger, 2018: 408). Çağrının içeriği belirsiz olabilir fakat çağrının istikameti bellidir. Dasein'ın yorumu yanlış olabilir fakat bu durum çağrıdan kaynaklanmaz. Daha ziyade herkes benliğinde kendinden kaçan Dasein'ın çağrıya kulak verme tarzından ileri gelmektedir. Çağrı Dasein'ın kendi benliği içindeki herkes benliğinden kendine geri gelme davetidir. Bu davet kendi en zati olanaklarına sahih bir davettir (Heidegger, 2018: 409).

Çağrının yaptığı davet, Dasein'ın kendi benliğine dönmesi üzerinedir. Bu durumda akla şu soru gelebilir; peki, çağrıyı yapan kimdir? Daha önce vicdan ile ilgili tasvirlerde mutlaka Tanrı'ya veya bireyin hesaplaştığı bir duruşmaya atıf yapılıyordu. Bir dışsallık veya bireyin kendi dışındaki iradeden destek alması söz konusuydu. Heidegger'in fenomenolojik tavrıyla böyle bir dışsallığa atıf yapmasını bekleyemeyiz. Aynı şekilde ontolojik perspektifle ele alınan vicdanın bu imkânı kendi kendisinde bulması beklenir. Tıpkı Dasein'ın ontolojik olarak tahlil edilmesiyle benzer görülebilir. Nitekim Heidegger'e göre çağrıyı yapan Dasein'dır (Heidegger, 2018: 410). Fakat bu Dasein hergünkü Dasein değildir. Kaygıyla bezenmiş tekinsiz Dasein tarafından çağrı yapılır. Onun kim olduğu dünyasal bakımdan herhangi bir şeyle belirlenemez (Heidegger, 2018: 412). Çünkü Heidegger'in düşüncesinde çağrı planlanan bir şey değildir. Herhangi bir iradi eylem değildir. Böyle bir düşünce doğru da olmayacaktır. Şu ana kadar anlaşıldığı kadarıyla vicdanın çağrısı apansız gelir ve iradeyle ilişkili bir tarafı yoktur. Nitekim çağrının irade ile ilişkili boyutu olsaydı Dasein'ın çağrıyı yanlış yorumlaması veya ıskalması mümkün olmazdı. Çağrı, Dasein'ın tekinsizliğinden gelir (Kukla, 2002: 10). Bu nedenle çağrı Dasein'ın kendisi hakkındadır.

Dasein'ın kendisi hakkındaki çağrısı yanlış yorumlanıp gelen ses yabancı bir güç olarak düşünüldüğünde bu genelde Tanrı olarak tarif edilmiştir. Zira bu sese çoğunlukla ulvi bir anlam biçilerek Tanrı'dan gelen bir işaret veya irade olarak değerlendirilmiştir (Heidegger, 2018: 410). Tam tersi durumlarda ise biyolojik bir açıklamaya gidilmiştir. Yani dışsal bir açıklama olarak Tanrısalılık yerine biyolojiye başvurulmuştur. Heidegger bu şekilde açıklama getirmenin esasında vicdanı yok saydığını ifade etmektedir. Her iki bakış da Heidegger'e göre sorunludur. Çünkü fenomenal bir bakıştan yoksundur. Onlara göre var olan, mevcuttur. Mevcut ise kanıtlanmadığında yoktur (Heidegger, 2018: 411). Bu bakışlarından kurtulma Heidegger'e göre fenomenal bakış fenomenal bakışın egemen kılınması ve vicdanın ontolojik olarak ele alınmasıyla mümkündür. Ancak o zaman çağrıda bulunanın Dasein'ın varlık türünün konstitüsü olduğu anlaşılabilir. Zira fiilen var olan Dasein bir boşluk halinde kendini tasarlamaz (Heidegger, 2018: 411). Dasein Dünya dâhilinde mevcut olarak bulunanlardan özü itibarıyla farklıdır ve bu durum da Dasein veya onunla ilgili şeyler irdelenirken göz önünde bulundurulması gereken hadiselerdir. Dasein fırlatılmış bir şekilde varoluşun içine fırlatılmıştır (Kartal, 2010: 174). Bu sebeple de nasıl var olabilirse o şekilde var olabilmektedir.

Heidegger'e göre Dasein'in var oluş içine fırlatılmışlığı, onu vicdanın çağrısının çağrıda bulunana konumuna getirmektedir. Dünya'ya fırlatılan Dasein esasında fırlatılmışlıktan yani kendinden kaçarak herkes-benliğine sığınmaktaydı. Bu sığınma ve tercih etmeden kaçış her ne kadar Dasein'in varlık imkânlarını kapalı bırakıp onları deneyimlemeden mahrum kalmasına yol açmış olsa da Dasein herkes-benliğine sığındığında belirsizliğin verdiği kaygıdan kurtularak huzura erişir. Bu huzura erişmenin temelinde tekinsizlikten kaçış vardır. Buna göre tekinsizlik kaygı olarak bir hal içinde sahil bir şekilde açığa çıkar ve Dasein'ı dünyanın hiçliğiyle baş başa bırakır. Dasein bu hiçlik karşısında kaygılanır (Heidegger, 2018: 412). Heidegger'e göre hiçlik sadece kaygı içerisinde belirir ve meydana çıkar (Heidegger, 2017: 45). Herkes kamusalığı içerisinde kaybolan ve kendisine yabancılaşan Dasein'a yapılan çağrı Dasein'ın içerisinde bulunduğu hergünlük için yabancıdır. Bu sebeptendir ki çağrı tekinsizlikten gelir ve tıpkı tekinsizlik modusu gibi sessizlik modusunda konuşur (Heidegger, 2018: 413). Çağrı bireyin tekinsizlik nedeniyle sığındığı herkes benliğinden asli olana dönüş şansıdır.

Tekinsizlik dünya içinde var olmanın temel türüdür ama örtük bir biçimdedir. Buna göre Dasein'ın kendisi bu varlığın temelinden hareketle vicdan olarak çağrıda bulunmaktadır (Heidegger, 2018: 413). Çağrı tekinsizlikten gelir ve kaygıyla bezenmiştir. Dasein'a başkalarının tasarımları yerine kendi tasarımlarını yapma olanağını açar. Tekinsizlik Dasein'ın peşinden ayrılmaz ve onun kendini unutan kaybolmuşluğunu tehdit eder. Vicdan ihtimam göstermenin yani Dasein'ın kendini öncelimenin çağrısı olarak kendini gösterir. Nitekim çağrının tekinsizliği ve ihtimam göstermeden hareketle çağrı ontolojik olarak olanaklıdır. Tekinsizlik, vicdanın asli olan görevini yapması için önemli bir araç görevi görmektedir (Kukla, 2002: 16). Bu durumda Heidegger'e göre vicdanı açıklamak için bir şeye başvurmaya gerek yoktur. Zira bu şekildeki açıklamalar vicdanı yok etmeye sebep olmaktadır. Vicdanı bu tarzda açıklamak bir yandan onu yok ederken diğer yandan onu küçümsemek ve sahip olduğu potansiyeli görmezden gelmeyle sonuçlanmaktadır. Vicdan, Dasein için bir çıkış yoludur. Herkesten kendisine geri geldiği ve tekinsizlik nedeniyle kapattığı olanaklara geri dönüş şansıdır.

Çağrı, Heidegger'de olanağa çağrıdır. Dasein'dan türeyen ve onun herkes varlığından kendisine dönmesine vesile olan bir araçtır (Yıldızdöken, 2017: 327). Çağrıyı yapan ve çağrı yapılan Dasein ise, çağrının yanlış anlaşılması veya anlaşılmaması nasıl mümkün olabilmektedir? Bu soruya net cevap vermek mümkün değildir. Fakat Dasein'ın kapattığı varlık olanaklarının minvali ve herkes-benliğine sığınırken ne derece kendisini kapattığı belirleyici faktörlerdir. Yani Dasein'ın kulak vermesi ve kendini dinleyebilmesi çağrının doğru anlaşılmasında önemli rol oynamaktadır. Neticede Dasein, fırlatılmışlığın getirdiği belirsizlikten kaçma adına yani kendinden kaçmak için herkes-benliğine sığınmıştı. Oradan en sahil olanaklarına geri dönmek Dasein için bir imkân olsa da her durumda başarılı olma veya suskunluğun ufkunun peşinden gitmek için de önemli çaba gerekebilir. Çağrı Dasein'a kendisine dönmesi için sorumluluk yükler (Yıldızdöken, 2017: 333). Ancak kendine dönmek isteyen, herkes-benliğinden kurtulmayı ya da orada herkes-kamusallığına kendini yeterince kaptırmayanlar çağrıya kulak verir. Nitekim herkes-benliğine bulaşma arttıkça ve Dasein'ın kendine dönmesi kendisi açısından seçenek değilken yapılan çağrı anlamsız olarak nitelendirilmektedir.

Vicdanın çağrısı Dasein'ın kendisinden kendi ihtimam göstermesinden en zati varlık olanaklarına dönmek için herkes-benliğinden bir kaçış yoludur. Bu çağrı bir ses veya dışarıdan gelen ses değildir. Suskunluk modusunda tekinsizlikten gelendir. Dasein'a seslenir ve onun herkes-benliğinden kendisine geri dönmesini amaçlar. Aynı zamanda herkes-benliğinin benliğine seslenerek Dasein'ı harekete geçirmeye çalışır. Bu seslenme bir sesleniş değil daha ziyade bir silkeleme ve celp edici şekilde uyandırma olarak tasvir edilebilir. Çağrıya kulak vermek kendi olmaklığına dönmek isteyen Dasein için kurtuluştur. Fakat sığındığı herkes-benliği Dasein için

huzurlu bir kurtuluş olduğu için geri dönmek veya vicdanın çağrısını duymak, onu ıskalamamak bir noktada kendisini herkes kamusalılığı içerisinde ne derece kaybettiğiyle ilişkilidir.

Suçlu/Borçlu Olma Meselesi

Dasein vicdanın çağrısını yanlış yorumlamasının altında Heidegger'e göre Dasein'in imkân olarak sahip olduğu belirli bir varlık türüdür (Heidegger, 2018: 416). Dolayısıyla vicdanın çağrısının arkasında mutlaka bir şey vardır ve çağrı bu nedenle davettir. Dasein'a yapılan çağrı onun herkes benliğinden kendi varlık olanaklarına dönmesidir. Bu dönüş bir borçluluk içermektedir. Aynı zamanda suçluluk manasını da barındırmaktadır. Zaten vicdan ile ilgili bütün yorum ve kanılarda sürekli insanın borçlu/suçlu olmasından söz edilmektedir. Bu suçluluk/borçluluk insanın işlediği bir suç veya borçlu olduğu halde yerine getirmediği bir edim nedeniyle vicdanın onu hesaba çekmesi ve kendisiyle hesaplaşması olarak tasvir edilmekteydi.

Heidegger'e göre borçlu/suçlu olma durumu bir ötekiye veya eyleme yönelik olması değil, Dasein'ın bizzat kendisine karşıdır. Suçluluğun sebebi Dasein'ın eksikliği ve tamamlanmamışlığıdır. Ontolojik olarak bir suçluluk söz konusudur (Yıldızdöken, 2017: 330). Ontolojik suçluluk sayesinde vicdan olanaklı olmaktadır. Heidegger borçluluk/suçluluk hakkında eğer bunun bir başkasına yönelik olma durumu var ise, "o zaman suçlu ya da borçlu olduğumuzu kim belirler?" diye sorar (Heidegger, 2018: 418). Bütün insanlarda yaptıkları edimlerin onların suçlu olduğunu ya da eksiklik olarak borç yükü altına soktuğunu belirleyen ölçüt nasıl belirlenmiştir? Bu ölçüt herkeste aynı veya benzer şekilde harekete geçmeyi nasıl belirlemektedir? Bu ve bunun gibi pek çok soru gündeme gelebilir. Zira vicdan yorumlarında genellikle bireyi rahatsız eden ve huzursuzluk ile harekete geçiren hesaplaşmadan söz edilmekteydi. Peki, bu ölçüt sürekli sabit ve değişmez olarak mı tasarlanır? Aynı eylemin iki birey tarafından yapıldığı varsayıldığında ikisinde de süreç benzer şekilde mi ilerlemektedir? Heidegger şöyle bir düşünceyle de vicdanın ikaz edici seslenmesine göndermede bulunur: Dasein kendine karşı borçlu/suçlu ise o zaman borçluluk/suçluluk idesini başka yerden sağlamak "nasıl mümkün olabilir?" diye sorar (Heidegger, 2018: 418). Çünkü böyle bir durumda suçlu/borçlu olma "ben varım"ın yüklemidir. Bu sebeple vicdanın çağrısına başkalarına karşı borçluluk/suçluluk penceresinden cevap vermek sahil değil.

Heidegger'e göre vicdanın çağrısının sadece başkalarına karşı ve suç ya da borç içeren eylemlerle ilişkili görünmesi onun anlamını daraltmaktadır. Zira borçlu/suçlu olma zaten başkalarıyla birlikte olmayı, onlar için temin ve tedariki de içermektedir (Heidegger, 2018: 419). Buna göre bir alacak verecek meselesi, zorla el koyma veya çalma gibi eylemlerin sonuçları dışında başka şeyleri de içermektedir. Suçlu borçlu olma iki formda söz konusudur. Birincisi bir şeylerin müsebbibi olarak suçlu/borçluluktur. Bu durumda bireyin bizzat kendisi tarafından başkalarına yönelik eylemini görmekteyiz. İkincisi ise sebep olunmadığı hâlde borç söz konusu olabilir. Biri başkasının adına borçlanabilir (Heidegger, 2018: 420). Müsebbibi olma ve birine borçlu olma bir araya gelerek kendini sorumlu hale getirme tutumunu ortaya çıkarabilir. Buna göre ilkinde birinin hakkını ihlal ederek suçlu olma diğesinde ise alacak talebini yerine getirememesi olarak zorunlu bir şekilde bir şeyin sahipliğine yönelik olmayabilir (Heidegger, 2018: 420). Hak ihlâlinin yol açtığı suçluluk ve bireyin kendini sorumlu hissetmemesi onun başkalarından da sorumlu olduğu gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Nitekim başkalarından sorumlu olma illa hak ihlali biçiminde görülmeyebilir. Başkalarının yanlış yönlendirilmesi ve sekteye uğratılması da bu kapsamda değerlendirilebilir. Dolayısıyla Dasein başkaları içerisinde yaşarken onların Dasein'ın da noksanlığa sebep olabilir.

Noksanlığın en önemli sebebi Dasein'ın diğerleriyle birlikte yaşaması ve onlardan gelen talebe cevap ver(e)memesinden kaynaklanır. Genel olarak ahlaki olmayan bu tutumlar Dasein'ın doğrudan veya dolaylı şekilde yapıp etmelerinden kaynaklanır. Bu, vicdanın eylemlerimizi yargılaması olarak tanım yapanların düşünceleriyle benzer görülebilir. Fakat Heidegger bu minvalde kalmama adına suçluluk/borçluluk fenomenlerinin başkalarına karşı sorumlu olmadan ortaya çıkan

şeylerle ilişkilendirmeden açıklamak için Dasein'in suçlu/borçlu olmağını Dasein'dan hareketle kavramak gerektiğini söyler (Heidegger, 2018: 421). Bu sayede suçlu/borçlu olmayı başkalarıyla olan bir meseleden çıkartarak Dasein'in kendisine çevirme niyetindedir. Sebebi de suçlu ve borçluluğun bir noksanlık olarak belirlenmesinin mevcut olmama anlamına geldiğini iddia eder. Bu iddianın temeli noksanlığın mevcut olmama olarak kodlanmasının mevcut olanlara yönelik bir belirlenim olduğunu düşündürmektedir (Heidegger, 2018: 421). Oysa genel olarak Heidegger Dasein'i ortaya koymak için tezlerinden birincil olarak onu ontik (mevcut) var olanlardan ayırmış ve ontolojik bir form biçmişti. İşte bu nedenle Heidegger'e göre Dasein kendini sorumlu hissetmekten ve başkalarıyla olan ilişkilerinde vicdanı çağrıştıran niteliklerden kurtulmak için bu tarz eylemleri mevcut olanlarla ilişkili olması gerektiğini düşünebilir. Ayrıca onun düşüncesinde böyle bir belirlenim en iyi ihtimalde ontik olarak değerlendirileceği için ancak Dasein'in vicdanının bir modusu olarak iş görecektir. Dolayısıyla suçlu/borçlu olmanın sadece ontik olanlara özgü şekilde başkalarına karşı kendini sorumlu hissetme tutumuyla açıklanamamaktadır.

Heidegger suçlu/borçlu olmanın idesinde "hiç" karakterinin yattığını ifade eder. Buna göre suçlu/borçlu varoluşu belirleyebiliyorsa hiç karakterinin varoluşsal olarak açığa kavuşturulması gerekmektedir (Heidegger, 2018: 422). Suçlu/borçlunun bir şeylerin müsebbibi olarak var olabilmesi kayıtsız bir dile geliştirebilir. Eksistensiyal olarak ise bir hiçsel zemine sahiptir. Heidegger'e göre bu şekilde anlaşılan hiç idesi mevcut olanlarla ilintiliği dışarıda tutacağı için aynı zamanda Dasein'in eylemleri bir ölçüde ve var olana göre değerlendirilemeyeceği için onun noksanlığa yol açması ve noksan olması mümkün değildir (Heidegger, 2018: 422). Böyle bir perspektifte Dasein açısından yerine getirilemeyen ve daha önce noksanlık olarak görülen durum, aslında onun nedenine bakılarak noksanlığa ulaştırılamaz. Zira bir şeye zemin olma, onda meydana gelen şeylerin daha açık bir ifade ile olumsuzlayanların hiç karakterine sahip olma mecburiyetini taşımaz. Dolayısıyla Heidegger'e göre suçlu/borçlu olmak, suçluluk veya borçluluğun sonucu olarak görülmemelidir. Bilakis suçluluk ve borçluluk aslında borçlu olma zeminine sahip olduğu için olanaklıdır (Heidegger, 2018: 422).

Dasein'in varlığı ihtimam gösterme olduğu için Heidegger'e göre olgusalılığı, varoluşu ve düşmüşlüğü kapsar. Buna göre Dasein şurada var olabilirliliğini kendisi taşımaz. Var olan Dasein hiçbir durumda kendi var oluşunun ötesine geçemez (Heidegger, 2018: 423). Dasein ihtimam gösterme olarak var olduğu sürece kendi var olabilirliliğinin nedeni olmaktadır. İçerisine fırlatıldığı olanaklara kendini tasarlayarak kendisine zemin oluşturmaktadır. Bu zeminden önce Dasein'in var olma şansı yoktur. Zemin olmaklık Dasein'in kendi en zati varlığının temeli olarak hiçlik, hâkim olmamayı sağlar. Bu sebeple hiçlik, Heidegger'e göre fırlatılmışlığın Eksistensiyal anlamına sahiptir (Heidegger, 2018: 423). Zira hiçlik varlığa aittir ve varlık sınırını hiçlikte bulur (Heidegger, 2014: 100). Dolayısıyla hiç, var olmama demek değildir. Suçlu/borçlu olma bu temelin üzerine oturarak noksanlığa yol açtığına olmama anlamına gelebileceği için onun sadece bu şekilde ele alınması mümkün değildir.

Hiçlik, Dasein açısından fırlatılmış olmasını tesis edendir. Nitekim hiçbir hiç karakteri belirlenmemiştir. Dasein'in varlığının zemini olarak hiçlik onun kendi tasarımında ortaya çıkar (Heidegger, 2018: 424). Dasein kendi zeminini oluşturmayı kendi olanaklarından hareketle anlar ve tasarlar. Tasarım da hep fırlatılmışlık içerisindedir ve bu nedenle özü itibarıyla hiçseldir. Hiçsellik Heidegger'e göre Dasein'in kendi varoluşuna dair olanaklarının özgür oluşuna aittir. Buna göre özgürlük bu imkânlardan birisinin seçilmiş olmasıdır. Fakat bu seçim aynı zamanda özünde seçim yapılmayanın tercih edilmemesini de içerisindedir (Heidegger, 2018: 424). İhtimam gösterme olarak Dasein kendini kendinden hareketle anlar. Fırlatılmış olması şu anlama gelir: hiçsel olarak zemin, Dasein'in suçlu/borçlu olmasıdır. Yani ontolojik olarak ele alındığında Dasein erişemediği bir olanağın noksanlığı olarak eksiklik manasında hiçsel değildir. Tam tersine Dasein'in tasarımıyla her şey önce tasarım olarak zaten hiçseldir.

Peki, Dasein kendi varlığının temelinde suçlu/borçlu oluyorsa bunu nasıl göstermektedir? Ya da Heidegger'e göre bu suçlu/borçlunun algılanması acaba bilinç veya uyku halinde mi beyana gelir? Fırlatılmışlık içerisinde dünyada var olan Dasein kendi sahip olduğu imkânları kullanmak yerine herkes-benliğine sığınarak en zati olanaklarını kapatır. Düşmüşlük olarak tasvir edilen bu durum içerisinde Dasein kendi varlık olanaklarını kapatmış ya da görmezden gelmiş durumdadır. Vicdan işte tam da bu noktada Dasein'in düşmüş olan varlığını herkes-benliğinden çevirmesi ve kendi olanaklarına erişmesi bakımından anahtar konumdadır. Vicdanın çağrısı bu sayede suçlu/borçlu olmayı Dasein için anlaşılır hale getirmektedir (Bulut, 2015: 49). Böylece vicdan Dasein'in düşmüşlük içerisinde kapattığı imkânlara erişmesi; çağrı ise onun suçlu/borçlu olmağını anlaşılır kılan etmenlerdir. Çağrı Dasein'i tekinsizlik içerisinde en zati var olabilirliği ve kendi hür hiçsellikle karşı karşıya getirir. Heidegger, Dasein'in kendi ihtimam göstermekliğinde kendi varlığını mesele ettiğinde herkes içerisindeki düşmüşlükten kendini geri çağırıldığını öne sürer. Buna göre seslenme öne çağırılan geri çağırıştır. Bunu Dasein için şu şekilde anlayabiliriz: öne çağırma, yani kendi varlık olanaklarına gelmedir. Geri çağırış ise var oluşa dâhil etmek durumunda kaldığı hiçsel zemin olarak fırlatılmışlığa çağrıdır (Heidegger, 2018: 427).

Dikkat edilmesi gereken husus suçlu/borçlu olmaya davet Dasein'dan hareketle türetilen veya onun sebep olduğu bir suçluluk/borçluluk değildir. Daha önce de sözü edildiği biçimde ontolojik olarak suçlu/borçlu olmağıdır. Dasein hep var olabildiği için kendi olmağına çağırır. Çağrıya kulak verme kendini anlamadır. Heidegger'e göre daha açık bir ifadeyle en zati sahihliğine kendini tasarım olanağıdır (Heidegger, 2018: 428). Kendisinden gizlice kaçan Dasein'in herkes-benliğinden suçlu/borçlu olmaya çağırılmasıdır. Yapılan çağrıyı anlamak ise Dasein için kendi olmağı adına seçimdir. Ama bu seçim Heidegger'e göre vicdanı seçmek değildir. Çünkü vicdan seçilemez. Peki, o halde seçilen nedir? Seçilen, en zati borçlu/suçlu şekilde özgür olarak vicdana sahip olmadır (Heidegger, 2018: 428). Vicdanın çağrısını anlayıp ona kulak vermenin karşılığı vicdan sahibi olmayı kabul etmektir. Sorumluluğa ve kendi varlıklarını harekete geçirme adına özgür seçime olanak tanımaktır. Sığınılan herkes benliğinden kendine dönmek suretiyle kendisine şans tanımaktır. Düşmüşlük içerisinde kapatılan varlık olanaklarının örtülen yapısını açma girişimidir.

Dasein kendisinden türetilen manada ve onun sorumlu tutulduğu anlamda suçluluk/borçluluk içerisinde değildir. Ontolojik olarak suçlu/borçlu bir biçimdedir. İkisinin farkı Dasein'dan türetilen suçluluk Dasein'i ontik olanlarla eş tutarken; ontolojik suçlu/borçlu olma hiçsel bir zeminde Dasein'in kendini tasarım layabileceği halde kaygı ve belirsizlik nedeniyle herkes-benliğine sığınarak kendi varlık olanaklarını kullanmamasıdır. Dasein'in kendisini kapatması ve kaygı duymasının sebebi dünyadan kaynaklı değil bizatihi dünya içinde var olmadır (Kartal, 2010: 176). Herkes-benliğine sığınması düşmüşlük olarak kendi olanaklarını kapatmadır. Vicdan işte tam bu noktada ontolojik olarak suçlu/borçlu olan Dasein'in kendine geri gelmesine olanak tanıyandır. Bu nedenle çağrı herkes-benliğini aşarak Dasein'in kendisine doğrudan yapılıdır. Dasein'a yapılan çağrı onun kendi üzerinedir ve amacı herkes benliğinden kendine geri gelmesini sağlamadır. Çağrıya kulak verme de bu varlık olanakları için şans tanımaktır. Çağrıyı anlamak ise Dasein için seçmektir. Herkes-benliğinden kendine geri gelme ve kendi varlık olanaklarını özgür şekilde tasarım lamaktır. Bu sayede Dasein kendine karşı suçlu/borçlu olarak kendi varlık olanaklarına karşı sorumludur.

Vicdanın Kapalılığı Açma Meselesi

Vicdan, Dasein'in ihtimam göstermesinde yani kendini öncelemesinde onun dünya içinde var olma tekensizliğinin çağrısıdır. Suçlu/borçlu olmaya davettir. Seslenişe tekabül eden anlayış olarak vicdana sahip olmayı isteme ortaya çıkmıştı (Heidegger, 2018: 430). Vicdana sahip olmayı isteme de Dasein'in açıklanmışlığının minvali olarak kendini anlamadır. Heidegger'e göre açıklanmışlık üç şey ile tesis olur. Bunlardan birincisi kendini en zati olanaklarına tasarım olama olarak anlamadır. İkincisi bir hal içinde bulunmadır. Yani Dasein kendi olanaklarından kaçarak kendine

yüz çevirmiştir. Anlama ve bir hal içinde bulunma aynı zamanda şuradalığın tesis edici unsurlarıydı. Üçüncüsü sözdür. Anlam ve bir hal içinde bulunma söz tarafından tesis olunur (Heidegger, 2018: 439). Çağrı Dasein'ı suçlu/borçlu olmaya davet ederek kamusal benliğin lakırdısından kendine çevirmeye çalışır. Bu çağrı suskunluk biçimindedir. Tıpkı sözün moduslarından birisinin suskunluk olmasıyla benzerdir. Zira ancak sahih bir söz söyleme durumunda suskunluk mümkündür. Aynı şey vicdanın çağrısı için de geçerlidir. Ancak mümkünlik alanına davet eden sahih bir çağrı suskunluk modusunda dile gelir. Vicdana sahip olmayı isteme de ancak bunu suskunluk şeklinde anlayabilir. Dasein açılma şekilleri olan anlam ve söz sayesinde herkes benliğinden kendine dönüşü sağlayan vicdanın sesine kendini hazır hale getirir (Yıldızdöken, 2017: 303).

Heidegger'e göre tekinsizlik anlamayla birlikte ve kaygı hali sayesinde sahici olarak açıklanır. Buna göre vicdana sahip olmayı isteme kaygıya hazır olmaya dönüşür (Heidegger, 2018: 439). Daha açık bir ifade ile vicdana sahip olmayı isteyen Dasein'in açıklanmışlığı bir hal içinde olarak kaygıyla, tasarlama olarak anlamayla ve suskunluk olarak söz ile sağlanmış olur (Heidegger, 2018: 440). Çağrının en sahih hali olarak bu suskunluk sayesinde Dasein'a seslenme herkes-benliğinin üzerinden geçerek bizzat Dasein'in kendisine yapılır. Dolayısıyla çağrının sahihliği, ancak susarak bir şey anlatmaya çalışanın söyleyecek sözünün olması gibi muhakkaktır. Dasein'in vicdana sahip olmayı istemesi de kendi en zati suçlu/borçlu olmasına yönelik seslenişe hazır olmasıdır (Heidegger, 2018: 456).

Kapalılığı açma meselesi Dasein'a özgüdür ve bu kararlılık sadece onda mevcuttur. Dasein belirsizlik içerisinde sığındığı kamusal benliğin içerisinde kendi varlık olanaklarını örtmektedir. Herkesi aşır kendisine yapılan çağrı suskunluk biçiminde vuku bulmaktadır. Davete icabet anlamayla mümkün olmaktadır. Dasein'ın herkes-benliğinin içerisine kendini unutacak biçimde kapatması bu çağrının iskanmasına ya da duyulmamasına yol açabilmektedir. Çağrıyı anlama herkes içinde yitmişliği açığa çıkartır (Heidegger, 2018: 455). Dasein'ın kendi zati olanaklarına dönmeye şans veren ve onu kaybolmuşluğundan kendine gelmesini sağlayan kapalılığı açmadır. Kapalılığı açma kararlılığına sahip olan Dasein kendisini suçlu/borçlu olmaya doğru öne çağırır. Bu öne çağırma varolabilirlik modusudur. Yani vicdana sahip olmayı istemedir (Heidegger, 2018: 456). Vicdan sahibi Dasein kendini kapattığı olanaklarına çağrıyla geri dönme şansına erişir ve olanaklarını sınıra taşır. Sınır mümkünlik ufkudur.

Kapalılığı-açma-kararlılığı içerisinde Dasein kendi en zati var olabilirliğini mesele eder (Heidegger, 2018: 444). Çünkü belirli varlık minvallerine kendisini tasarımılayabilir. Fakat bu tasarımlar gerçek dışı olmadığı için Dasein fiilen olanaklı olanları öncelikle keşfeder. Dasein kapalılığı-açma-kararlılığı içinde eksistensiye belirlenmişliği daha önce göz ardı edilen durum fenomeninin de kapsamaktadır (Heidegger, 2018: 444). Mekânsal bir imlenimi de barındıran durum fenomeni varoluş içindeki var olanın her ne ise o olarak var olduğu kapalılığı açma içerisinde açıklanan şuradalıktır. Dolayısıyla vicdan Dasein'ı öne çağırıldığında onu boş bir var oluşa davet etmez. Tam tersine onu durumun içerisine doğru öne çağırır (Heidegger, 2018: 445). Vicdanın çağrısı Dasein'ı davet ettiğinde içi boş bir varoluş ideali sunmaz ona, durumun içerisine doğru öne çağırır (Heidegger, 2018: 445). Bir çerçeve ya da tasarlanan bir yapı değildir. Rastlantı ve keyfiyetten de uzaktır. Kapalılığı açma sayesinde var olur.

Heidegger kendi vicdan izahına yönelik alelade vicdanın dört tane itirazı olabileceğini dile getirir. Hergünkü vicdan dört şekilde bu vicdan izahına karşı çıkabilir. Yapılabilecek ilk itiraz Heidegger'e göre vicdanın özü itibariyle eleştirel olmasıdır (Heidegger, 2018: 431). Heidegger böyle bir itirazın sebebini alelade vicdan pratiklerinde görmektedir. Nitekim eğer vicdanın çağrısı fiili olarak mevcut olana, suçlu-borçlu olmaya ya da borç yaratan bir eylem ile ilişkili olmazsa bu itiraza gerek olmayacaktır. Çünkü bu nitelikler vicdanın azarlayıcı ve uyarıcı olmasını sağlayarak onu eleştirel hâle getirmektedir (Heidegger, 2018: 436). Vicdanı sınırlandırmak onun eleştirel

şekilde görülmesini sağlamaktadır. Oysa Heidegger'in düşüncesinde vicdan pratik talimat vermez. Bunun da sebebi vicdanın Dasein'ı kendi kapattığı olanaklarına geri getirme çağrısı olmasıdır. Çağrı sadece varoluşu kastettiği için onun başka bir şeyi açıklaması mümkün değildir. Çağrıya kulak vermek sahil olanakları için Dasein'ı fiili eyleme taşımaktır (Heidegger, 2018: 437). Böyle bir perspektifte vicdanın negatif, pozitif veya eleştirel olması beklenmez. Bilakis onun mevcut olanlarla ilişkilendirilmesi böyle bir kategorileştirmeyi gündeme getirmektedir.

İkinci yapılabilecek itiraz Heidegger'e göre vicdanın hep icra edilmiş veya amaçlanmış belirli eylemlerle ilişkili olarak konuştuğudur (Heidegger, 2018: 431). Böyle bir düşünce aslında Heidegger'den önce yapılan vicdan yorumlarıyla örtüşmektedir. Ontik olarak tanımlanabilecek hergünkü vicdan tanımına uymaktadır. Vicdanın geçmiş veya gelecek eylemlere yönelikliği aslında Heidegger'in neredeyse vicdanı açıklamak için başlangıç noktasıdır. Buna göre bu şekildeki yorum aslında vicdanı kısıtlamaktadır. Çünkü vicdan bu perspektifte eylemle ilişkilidir. İş, eylemi yargılamak ve mahkeme önünde hesaplaşmasını sağlamaktır. Ayrıca geçmişe yönelik eylemlere bakan tarafı genellikle yapılan bir edim veya rahatsızlık duyulan olay neticesinde suçluluk/borçluluk hissiyle anda gündeme gelmektedir. Geleceğe ise vicdanın "yapma" emrini öne sürmesidir. Heidegger düşüncesinde ise vicdan emretmez. Mahkeme gibi hesaplaşma yeri değildir. Bir imkân alanı olarak Dasein varlık minvallerini genişletme olanağıdır. Vicdanın yapılmış veya geleceğe yönelik eylemlerle ilişkisi onu ontik sınıfına sokarken, Heidegger'in vicdanı ontolojik olarak tahlil etmeyi gerektirir.

Üçüncü itiraz, vicdanın sesi deneyimlendiğinde, Dasein'ın varlığıyla bu derece kökensel biçimde ilintilenmemektedir (Heidegger, 2018: 431). Heidegger böyle bir itirazın aslında ontik olanlar cephesinden vicdana yaklaşımın tarzının sonucunda ortaya çıktığı düşüncesindedir. Zira Dasein düşmüşlük içerisinde kendi varlık olanaklarını kapattığı zaman herkes-benliğine sığınmakta ve var olan olarak kendi ilgilenme biçiminde anlamaktadır. Bu şekilde ele alındığı zaman Dasein deneyim sırasında vicdan ile bir hesap edici olarak müzakere edilen yargıç ve uyarıcı olarak söz konusudur. Nitekim Kant, mahkeme düşüncesini bu nedenle kılavuz olarak almıştır. Kant'ın ahlakilik kavramı fayda ahlakından uzaktır. Değer teorisi ise Heidegger'e göre bir ahlak metafiziğine yani Dasein'ın ontolojisine sahiptir (Heidegger, 2018: 435). Fakat bu durum açıkça ifade edilmemiştir. Bu nedenle Dasein, ilgilenilmek durumunda olan bir var olan olarak kabul edilmiştir ve ilgilenme değer gerçekleştirme ile norma sağlama anlamındadır (Heidegger, 2018: 435). Kötü vicdanın mevcut ve geçmiş yaşantıyla ilişkilendirilmesi aslında onun ontolojik olarak ilişkilendirilme ihtimalini ortadan kaldırmaktadır.

İtirazların sonucuna göre Heidegger'in vicdan tefsiri, vicdanın temel fenomenleri olarak iyi, kötü ve azarlayıcı öğeleri içermemektedir. Nitekim Heidegger'e kadar olan vicdan yorumları genel olarak iyi ve kötü vicdana yer verir. Hatta vicdan daha çok kötü vicdan ile ilişkilidir. Vicdan denildiğinde birincil olarak kötü vicdan veya vicdanın olumsuzluk üzerine kurulu yapısı anlaşılmalıdır. Heidegger'e göre alelade vicdan suçlu/borçlu olmayı beyan eder. Dolayısıyla onda davet olarak icra edilen bir durum yoktur (Heidegger, 2018: 432). Sesin daha sonra gelmesi de yaşanan eylemin peşinden gelir. Çağrı Dasein'ın kendi en zati olanaklarına çağırma olarak geriye çağırırken aynı zamanda suçlu/borçlu olma için de öne çağırırdı. Alelade vicdan yorumunda daha çok geçmişle, yaşanılmış bir hadiseyle ilişkili veya azarlayıcı bir geride kalan eylemi hatırlatıcı olarak görev alır.

İhmal edilen veya yanlış yapılan eylemin sonucu olarak ortaya çıkan vicdan deneyimi kötü vicdan olarak öne çıkmaktadır. Kötü vicdan Heidegger'e göre kötü olmaklık idesini ortaya çıkaramaz. Fakat yine de kötü vicdanın kötü olmaklığı meydana çıkarması gibi iyi vicdan da aynı şekilde iyi olmaklığı ortaya çıkarmaktadır (Heidegger, 2018: 433). İyi vicdan kendi başına var olan bir fenomen değildir. Daha çok kötü vicdanın yokluğu olarak birey için uyarıcı görevi görmektedir. Kötü vicdanın geçmişle bağının aksine iyi vicdan gelecekle ilişkilidir. Yani yaşanan kötü tecrübe,

görmüşlük veya deneyim gibi biçimlerde tecrübe edilen kötü vicdan ve daha sonrasında birey için azarlayıcı yapısı iyi vicdana zemin hazırlar. Daha sonrasında insan bu eylemlerle veya benzerleriyle karşılaştığı zaman iyi vicdan bir önleyici olarak meydana çıkar ve uyarıcı görevini getirir. Bu yönüyle Heidegger'in vicdanının davet özelliğini andırır. Fakat bunun çok kısıtlı ve neredeyse yanılısma seviyesinde olduğunu bilmek gerekiyor (Heidegger, 2018: 434). Çünkü iyi vicdan herkesin sağduyusuna uygun olarak sadece bu minval içerisinde uyarıcı olabilmektedir.

Heidegger'e göre vicdanın çağrısı tekinsizlikten gelir. Vicdana sahip olmayı isteme de açılmışlığın minvalidir. Bu minval anlamayla tesis olur. Açılmışlık anlama, bir hal içinde bulunma ve söz ile tesis olur. Sahih bir söz durumunda suskunluğun mümkün olması gibi ancak sahili bir vicdan çağrısı suskunluk modusunda konuşur. Suskunluk sayesinde vicdanın çağrısı herkes üzerinden geçerek bizzat Dasein'a ulaşır. Çağrıyı alan Dasein kapattığı varlık olanaklarına dönüş için imkân bulur. Kapalılığı açma meselesi sadece Dasein'a özgüdür. Dasein vicdanın çağrısına kulak vererek kapattığı olanaklarını açma fırsatını ele geçirir. Heidegger'in düşüncesinde vicdan Dasein'ı suçlu/borçlu olma için öne çağırarak kapalılığı açmasına imkân tanır. Dasein, kapalılığı-açma-kararlılığı içerisinde kendi varlık olanaklarını mesele eder ve kendisini belirli varlık minvallerine tasarılar. Öncelikli olarak fiilen olanaklı olanları keşfeden Dasein için durum fenomeni kapalılığı açma içerisindeki şuralıdır. Vicdan, Dasein'ı durumun içerisinde doğru öne çağırıldığında ona boş bir varoluş ideali sunmaz. Heidegger kendisinin vicdan yorumuna hergünkü vicdan tarafından dört eleştiri gelebileceğini ifade eder. Bu eleştiriler genel olarak ontik perspektifin sınırlılıkları nedeniyle gündeme gelmektedir.

SONUÇ

Çalışmamızda Heidegger'in ontolojik vicdandan ne anladığını, vicdanın çağrısını, suçlu/borçlu olmaya davetini ve kapalılığı açma meselesini irdeledik. Dört başlık altında yaptığımız incelemelerde Heidegger'in kendinden önceki vicdan yorumlarından ayrıştığını ve yeni bir perspektifle vicdana yaklaştığını ortaya koyduk. Nitekim vicdan Heidegger'e gelene kadar farklı şekillerde tefsir edilmiş ve Tanrı, akıl, hesaplaşma ve mahkeme gibi etmenlerle ilişkili olarak görülmüştür. Vicdan konusunda kimi zaman dışsal bir güç olarak Tanrı'ya atif yapılmış kimi zamanda biyolojik olarak bireyden hareket edilmiştir. Genel olarak vicdanın yapılmış eylemlerle ilgili olarak harekete geçtiği, içinde bulunulan durumdan öncesine gittiği ve kötü vicdan olarak daha çok yanlış yapılan eylemin sonucunda duyulan rahatsızlıkla ilişkili olduğuydu. Geleceğe yönelik olarak da iyi vicdanın, geçmişten çıkardığı derslerle bireye tahakküm kurup yapıp-etmeleri üzerinde emredici bir şekilde onu olumsuzlamasıydı. Heidegger genel olarak bu şekilde tasvir edilebilecek vicdan yorumlarının hepsinden farklılaşarak vicdanı Dasein için bir çıkış ve mümkünlik alanına dönüş olarak irdelemiştir.

Heidegger'e göre fırlatılmışlık içerisinde dünyaya fırlatılan Dasein kaygı ve belirsizlik nedeniyle sahip olduğu sahili olanakları kullanmak yerine herkes-benliğine sığınır. Bu şekilde kendisi için kaygı duyduğu belirsizlikleri belirli hale getirmiş olur. Fakat çözüm gibi görünen bu durum aslında Dasein'ın kendisinden kaçışıdır. Kendi sahili olanaklarının üstünü örtmedir. Herkes-benliğine sığınan Dasein kendi varlık olanaklarından çoğunlukla habersizdir hatta sahip olduğu seçme hakkının farkında bile değildir. Çünkü ondan gizlenmiştir. Heidegger'e göre herkes-benliğine sığınan Dasein gayri sahihliğe bulaşarak kendi sahili olanaklarını örter ve kapalı hale getirmiş olur. Vicdan işte tam bu noktada herkes-benliğine sığınan Dasein'ın kendi olanaklarına dönmesinin yoludur. Dasein için bir çıkış yoludur. Kendi benliğine geri gelmenin yegâne anahtarıdır. Kamusal benlikten kendine dönüş vicdanın çağrısı ile olur. Fakat çağrı Kant'taki gibi sesli bir biçimde zuhur etmez. Çağrı Dasein'ı celp edici biçimde sarsarak onu etkiler. Herkes-benliği üzerinden Dasein'a seslenen çağrı Dasein'ı suçlu/borçlu olmaya davet eder. Bu suçluluk/borçluluktan farklı olarak suçlu/borçlu olma başkalarına karşı değil bizzat Dasein'ın kendisine yöneliktir. Çağrının Dasein'a

ulaşması ve davete icap etmesi ile Dasein'in herkes- benliğine kendini kaptırması arasında ters orantı vardır. Çünkü gayri sahihliğe bulaşma arttıkça çağrıyı duyma ve daveti anlama ihtimali zayıflamaktadır.

Vicdanın çağrısının davetine icabet eden Dasein kendi suçlu/borçlu olmağına döner. Suçlu/borçlu olmanın idesi hiçliktir. Hiçlik, Dasein fırlatılmışlığının tesis edici zeminidir. Dasein bu zeminde kendisini kendisinden hareketle tasarılar. Çünkü suçluluk/borçluluk Dasein'dan türetildiği zaman onun ontik olanlarla eş tutulmasını sağlamaktadır. Oysa ontolojik olarak ele alındığı zaman hiçsel zeminde Dasein için kendini tasarımlama gücüdür. Çağrı tekinsizlik içerisindeki Dasein'i hiçsellik sayesinde kendi kendisiyle karşı karşıya getirir ve kendine geri dönüşü için ona yol göstermiş olur. Böylece daha önce varlık olanaklarından kaçarak herkes-benliğine sığınan Dasein için düşmüşlük içerisinde bulunmadan kaçış yolu ortaya çıkmış olur. Bu nedenle çağrı herkes benliğini aşarak Dasein'a ulaşır ve onu suçlu/borçlu olmaya davet eder. Davete icabet eden Dasein kapattığı varlık minvallerini açılmaya çalışır. Açılmınlık üç şey ile tesis olur. Bunlardan biri bir hal içinde bulunmaktadır. Diğer bir tanesi anlamadır. Dasein hiçsel zeminden kendisini tasarımlamasıdır. Bu iki unsur aynı zamanda şuralılığın tesis edici momentleridir.

Üçüncüsü ise sözdür. Çağrı sözün modusudur ve tıpkı sahih bir söz söylemede sahih susmanın mümkün olması gibi çağrı da suskunluk modusunda gerçekleşir. Bu sayede sahihliğini sağlamış olur. Dasein çağrının davetine icabet ederek kendisi için kapalılığı açma dirayeti gösterir ve daha önce kapattığı varlık olanaklarını seçip deneyimleyerek açma imkânına erişir. Kapalılığı-açma-kararlılığındaki Dasein kendi varlık olanaklarını mesele ederek kendini çeşitli varlık minvallerine tasarılar. Fiili olarak olanaklı olanları önceleyen Dasein açısından kapalılığı-açma-kararlılığı içerisindeki şuralılık olarak durum fenomeni önem kazanmaktadır. Dolayısıyla vicdan Dasein'i kendi olmağına doğru öne çağırıldığında ona boş bir varoluş ideali sunmaz. Durum kapalılığı açma sayesinde var olur. Heidegger kendi vicdan yorumu için dört itirazın yapılabileceğini söyleyerek onlara cevap verir. Bunlardan ilki vicdanın eleştirel olması itirazıdır. Heidegger'e göre böyle bir itiraz anlamsızdır. Çünkü vicdan daha önce sınırlandırıldığı için eleştirel görülmüştür. Diğer bir itiraz ise vicdanın icra edilen ve amaçlanan eylemlere yönelikliğidir. Ona göre aslında böyle bir düşünce kendisinden önceki vicdan tanımını vermektedir. Üçüncüsü vicdanın sesinin Dasein'in varlığıyla kökensel biçimde ilintilenmemesiydi. Heidegger böyle bir itirazın da yine ontik olarak kabul edilen vicdana atıf yaptığını düşünür. Tıpkı Kant'ın mahkeme düşüncesi bu kapsamdadır. Çünkü vicdan ile hesap edici olarak karşı karşıya getirilmektedir.

Dördüncüsü Heidegger'in vicdan düşüncesinin iyi, kötü ve azarlayıcı öğeleri içermemesidir. Heidegger aslında önceki vicdan yorumlarının bunları ortaya çıkardığı ve daha çok olumsuz deneyimler neticesinde kötü vicdanın gündeme geldiğini ifade eder. Nitekim vicdan genelde kötü vicdandır. Çünkü suçluluk/borçluluk gerektiren eylemlerden sonra hesaplaşma ve yargılama işiyle öne çıkartılmıştır. İyi vicdan ise daha çok yapma edimi üzerinden geleceğe yönelik işler. Heidegger'in vicdan tahayyülünde bu kavramlar yoktur. Çünkü vicdan olumsuz veya azarlayıcı bir şey olarak değil Dasein için açılmayı ve imkânlarını artırıcı bir unsurdur. Genel olarak yapılabilir itirazların ortak noktası ontik vicdandır. Yani aslında Heidegger kendi analizine eleştiri olarak gelebilecek düşüncelerin ontik pencereden vicdanı ele almadan kaynaklandığını hissettirmeye çalışmaktadır. Zira ona göre ancak ontolojik olarak ele alındığında vicdan, Dasein'in kendi en zati olmağına dönme yolu ve mümkünlük alanıdır.

KAYNAKÇA

- Bulut, Ö. (2015). *Heidegger ve Badiou'da Hakikat*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cengiz, Y. (2018). Câhız'ın Düşüncesinde Vicdanın Gerçekleşim Seyri ve Denetlemesi. Y. Cengiz ve S. Çınar (Ed.). *İslam Düşüncesinde Vicdan Kavramı*. Ankara: Nobel Yayıncılık. s. 107-139.
- Çelik, S. (2018). Batı Felsefe Tarihinde Genel Hatlarıyla Vicdan. Y. Cengiz ve S. Çınar (Ed.). *İslam Düşüncesinde Vicdan Kavramı*. Ankara: Nobel Yayıncılık. s. 77-107.
- Eldem, U. (2017). "Heidegger ve Kant'ta Vicdan Kavramı Üzerine". *Felsefi Düşün Dergisi*. S. 8, s. 178-202.
- Ergül, H. Ö. (2003). "Heidegger'in Varoluşçu Ontolojisi". *Kaygı Dergisi*. S. 2, s. 68-72.
- Heidegger, M. (2014). *Metafiziğe Giriş*. Çev. M. Keskin. İstanbul: Avesta Yayınları.
- Heidegger, M. (2017). *Metafizik Nedir?*. Çev. M. Ş. İpşiroğlu-S. K. Yetkin. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Heidegger, M. (2018). *Varlık ve Zaman*. Çev. K. Ökten. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Heimsoeth, H. (1986). *Immanuel Kant'ın Felsefesi*. Çev. T. Mengüşoğlu. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Nietzsche, F. (2020). *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, Çev. Ahmet İnam. İstanbul: Say Yayınları.
- Kant, I. (2003). *Ethica: Etik üzerine Dersler*. Çev. Oğuz Özügül. İstanbul: Pencere Yayınları.
- Kant, I. (2015). *Ahlâk Metafiziğinin Temellendirilmesi*. Çev. İoanna Kuçuradi. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Kant, I. (2016). *Pratik Aklın Eleştirisi*. Çev. I. Kuçuradi-Ü. Gökberk-F. Akatlı. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Kartal, O. (2010). "Krizin Fenomenolojisi, Fenomenolojinin Krizi". *Baykuş Felsefe Yazuları Dergisi*. S. 6, s. 159-181.
- Kılıç, Y. (2015). "Kant'ın Etik Görüşünde 'Değerli Eylem'in Olanacağı". *Pamukkale Üniversitesi SBE Dergisi*. S. 22, s. 93-100.
- Kukla, R. (2002). "The Ontology and Temporality of Conscience". *Continental Philosophy Review*. S. 35, s. 1-34.
- Poyraz, H. (2016). "Etikten Önce". *Kutadgubilig Dergisi*. S. 30, s. 301-316.
- Sorabji, R. (2015). *Moral Conscience Through the Ages: Fifth Century BCE to the Present*. Oxford: Oxford Scholarship Online.
- Türker, Ö. (2018). Hanefi Usul Geleneğinde Vicdâniyyât Kavramı: Ahlâkî Bilincin Nesnel Doğası. Y. Cengiz ve S. Çınar (Ed.). *İslam Düşüncesinde Vicdan Kavramı*. Ankara: Nobel Yayıncılık. s. 3-33.
- Türkmen N. G. (2013). "Heidegger: Fenomenolojik Bir Problem Olarak Dil". *Posseible Düşünme Dergisi*. S. 4, s. 59-69.
- Yıldız, N. (2015). "Vicdanın İmkânı". *Kutadgubilig Dergisi*. S. 27, s. 11-27.

Yıldızdöken, Ç. (2017). *Heidegger'de Dasein'in Varlığının Zamansal Serimlenişi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldızdöken, Ç. (2017). "Martin Heidegger'de Yaşam ve Ölüm". A. K. Çüçen (Ed.). *Yaşam ve Ölüm Felsefesi*. Ankara: Sentez Yayıncılık.